Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, Grondwetscommissies 1883-1983
1910 Commissie-Th. Heemskerk, notulen, plenair, 1911-11-21

VERVALLEN 17 DEC. 1985

GEHEIM.

STAATSCOMMISSIE VOOR GRONDWETSHERZIENING.

VIER-EN-VEERTIGSTE VERGADERING, gehouden in de Lairessezaal, op Dinsdag 21 November 1911, te 1½ uur.

Voorzitter de Heer HEEMSKERK.

Afwezig: de Heeren VAN CITTERS, VAN LYNDEN VAN SANDENBURG, NOLENS en TYDEMAN.

De VOORZITTER deelt mee, dat hem bericht van verhindering hebben gezonden, de Heer VAN CITTERS wegens eene vergadering van Gedeputeerde Staten van Gelderland, de Heer VAN LYNDEN VAN SANDENBURG, wegens eene vergadering van de Staten van Utrecht, en de Heer NOLENS, wegens eene vergadering van Curatoren der Technische Hoogeschool, terwijl de Heer TYDEMAN te kennen gaf, in dezen tijd de vergaderingen niet te kunnen bijwonen.

Ingekomen stukken.

Vervolgens vermeldt de VOORZITTER als ingekomen stuk de door hem voorgestelde redactie van art. 107, bereids aan de leden rondgezonden.

De Heer DE SAVORNIN LOHMAN heeft begrepen, dat de aangehouden artikelen, en die welker redacties nog nader moeten worden vastgesteld, weêr naar de betrokken Subcommissies teruggaan, die met een nader voorstel moeten komen.

De VOORZITTER wil gaarne het nader voorstel der Subcommissie omtrent art. 107 afwachten, waarbij die Subcommissie met zijn voorstel daaromtrent rekening zoude kunnen houden.

Als ingekomen stukken vermeldt de VOORZITTER voorts:

het Rapport der Subcommissie voor het Tiende Hoofdstuk;

eene Nota van den Heer REEKERS, betreffende art. 151;

en het Rapport der Subcommissie voor het Zesde Hoofdstuk.

De Heer RÖELL vraagt, in verband met het door den Heer DE SAVORNIN LOHMAN opgemerkte, of het de bedoeling is, dat de aangehouden artikelen (daargelaten art. 80) weêr naar de Subcommissies worden gerenvoyeerd.

De VOORZITTER wil die vraag nader aan de orde stellen, maar acht het zelf wel wenschelijk.

Artikel 151, vervolg.

Spreker stelt thans aan de orde art. 151, in verband met de Nota van den Heer REEKERS.

De Heer DE SAVORNIN LOHMAN wijst er op, dat volgens de notulen der laatste vergadering (Eerste Concept) reeds een

Huygens ING, Grondwetscommissies 1883-1983
1910 Commissie-Th. Heemskerk, notulen, plenair, 1911-11-21
NL-HaNA, Staatscie. Grondwetswijziging, 2.04.53.09, inv.nr. 2
http://resolver.huygens.knaw.nl/grondwetscommissies/onderzoeksgeb/
NL-HaNA, Staatscie. Grondwetswijziging, 2.04.53.09, inv.nr. 2

Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, Grondwetscommissies 1883-1983
1910 Commissie-Th. Heemskerk, notulen, plenair, 1911-11-21

besluit omtrent art. 151 is genomen. Is het de bedoeling daarop terug te komen? Spreker zou er niet tegen hebben.

De Voorzitter zegt, dat bij den Heer Reekers een dubium was gerezen, of art. 151 reeds was vastgesteld, en wil daarom, hem ter wille, de beraadslaging heropenen.

De Heer De Savornin Lohman heeft daartegen geen bezwaar. Spreker voelt wel voor de redactie door den Heer Reekers aan de hand gedaan, met betrekking tot het eerste deel, omdat in het voorstel der Subcommissie niet duidelijk uitkwam, dat onteigening steeds moet zijn ten algemeenen nutte; in dit opzicht is de redactie van den Heer Reekers duidelijker. Ook wat betreft het tweede deel, door den Heer Reekers voorgesteld, n. l. ten aanzien van het dubium ontstaan door de weglating van „de", geeft spreker zijne ingenomenheid te kennen, omdat hier eenigszins eene grens voor de onteigening par zône wordt aangegeven door de woorden: „ter tegemoetkoming in de kosten". Beide amendementen lachen spreker wel toe.

De Heer Van der Feltz merkt op, dat de Heer Reekers zich gestooten heeft aan het tweemaal voorkomen van de woorden „ten algemeenen nutte" in de redactie der Subcommissie, maar ook in diens voorstel is tweemaal vlak achter elkaar sprake van „algemeen nut"; daarom zou spreker liever zien, dat, als de vergadering aan het voorstel van den Heer Reekers de voorkeur geeft, de cursief gedrukte woorden „ten algemeenen nutte" in dat voorstel werden geschrapt.

De Heer Röell heeft met belangstelling de Nota van den Heer Reekers gelezen, en leidt uit het begin daarvan af, dat de steller de voorkeur zoude geven aan de redactie van 1848, zich wil nederleggen bij die van 1887, maar dat hij bezwaar heeft tegen de redactie der Subcommissie, waaruit de schrijver der Nota leest, dat er nog andere soorten van onteigening zouden zijn, die niet aan dezelfde voorschriften onderworpen zijn. Spreker zegt, dat dit dan ook werkelijk het geval is, b.v. de verbeurdverklaring krachtens het Strafwetboek, de executoriale verkoop na beslag krachtens het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, terwijl sommigen er zelfs belastingen onder rekenen. Men moet dus, als men het instituut „onteigening" beperken wil, het in de Grondwet aan iets binden, en dat geschiedt door de woorden: „ten algemeenen nutte". In dit verband wijst spreker erop, dat de Grondwet van 1848 sprak van „ontzetting van eigendom" niet dan ten algemeenen nutte, en dat art. 1 van de Onteigeningswet van Thorbecke dit begrip juist vastlegt in de omschrijving: „Onteigening ten algemeenen nutte", zooals thans wordt voorgesteld in de Grondwet zelve te lezen. Spreker onderschrijft de opmerking van den Heer Van der Feltz, dat ook in het voorstel van den Heer Reekers de woorden „ten algemeenen nutte" tweemaal voorkomen, en nog wel dichter bij elkander dan in de redactie der Subcommissie.

Wat betreft de quaestie omtrent de weglating van het woordje „de" in het tweede lid, dat is van weinig belang, maar voor spreker ligt er toch de nuance in, dat, bij weglating, men eene meer uitgebreide beteekenis aan het artikel geeft, zooals ook Mr. Buys, Grondwet III, bladz. 265 opmerkt. Tegen de redactie van den Heer Reekers heeft spreker overigens bedenking, en vraagt: wat is „uitbreiding eener onteigening"? Bovendien geschiedt iedere onteigening „ter tegemoetkoming in de kosten", want daarom moet men volgens art. 17 der Onteigeningswet, ook nà het besluit tot onteigening, steeds beginnen met te trachten tot eene minnelijke schikking te geraken.

De Heer Van der Feltz had nog iets willen zeggen over het tweede gedeelte van de Nota van den Heer Reekers. Spreker zou ook liever het woordje „de" weglaten, al acht hij bij behoud daarvan onteigening par zône toch geoorloofd. Maar als het blijft, dan moet men zeker niet de redactie van den Heer Reekers aannemen, omdat daarin z. i. eene beperking

NL-HaNA, Staatscie. Grondwetswijziging, 2.04.53.09, inv.nr. 2

Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, Grondwetscommissies 1883-1983
1910 Commissie-Th. Heemskerk, notulen, plenair, 1911-11-21

gelegen is. Want een geval, als zich voordeed bij den aanleg van den Noord-Ooster Locaalspoorweg, waarbij men eenige perceelen heide op vrij verren afstand van de spoorbaan onteigende ten einde later bij dien aanleg te kunnen beschikken over een bepaald soort geschikt zand, en waarvan dus niet gezegd kon worden, dat het diende „ter tegemoetkoming in de kosten", zou z. i. dan niet meer kunnen plaats vinden.

De Voorzitter noemt dit geene onteigening par zône.

De Heer Reekers meende, in verband met eene opmerking van den Voorzitter der Subcommissie in de vorige vergadering, dat juist het dubbel gebruik van de woorden „ten algemeenen nutte" geschiedde om het gevaar te voorkomen, dat men zou kunnen onteigenen zonder dat het algemeen nut er bij te pas kwam. Spreker heeft dat trachten uit te drukken in zijne redactie. Als de Heer Röell nu zegt, dat onteigening niet steeds behoeft te zijn ten algemeenen nutte, dan zou de redactie der Subcommissie gevaar kunnen opleveren. Spreker geeft de voorkeur aan de redactie van vóór 1887, doch heeft daaraan niet woordelijk vastgehouden, omdat hij begreep uit het Rapport der Staatscommissie van 1905, dat er verschil dient gemaakt te worden tusschen onteigening en vernietiging of andere ontzetting van den eigendom. Met die lezing is het bezwaar van den Heer Röell ondervangen.

Wat betreft het voorbeeld van den Heer Van der Feltz, dat levert geen argument tegen sprekers voorstel. Thans beperkt zich de onteigening alleen tot het strikt noodzakelijke en daar valt het voorbeeld van den Heer Van der Feltz onder; wat noodzakelijk is om te onteigenen, ook al heeft het niets te maken met de kosten, blijft ook krachtens sprekers voorstel mogelijk; dit voorstel doet niets tekort aan wat onder de tegenwoordige wet reeds geoorloofd is.

De Heer De Savornin Lohman meent, dat de argumenten van den Heer Röell niet opgaan. „Onteigening" beteekent, dat de wetgever zijn wil in de plaats stelt van dien van den eigenaar; daarom kan men ook niet zeggen, dat alle onteigening geschiedt ter tegemoetkoming in de kosten. Bij de andere gevallen door den Heer Röell aangevoerd, speelt de wil van den eigenaar geene rol; elke afneming van goed is geene onteigening in juridischen zin. De juiste tegenstelling is, of men kan onteigenen alleen *„ten algemeenen nutte"*, of ook in het belang van bijzondere personen. Dit laatste nu moet uitgesloten zijn. Daarom acht spreker het tegenwoordige artikel: „Niemand kan van zijnen eigendom ontzet worden" enz. beter.

Wat betreft het tweede gedeelte van de Nota, gelooft spreker, dat daarin geene beperking, maar integendeel uitbreiding van het begrip „algemeen nut" gelegen is.

De Heer Van Lynden van Sandenburg komt ter vergadering.

De Heer Van Idsinga zou zich, komt het tot eene stemming, vereenigen met de opmerkingen van den Heer De Savornin Lohman. De Heer Röell heeft zich vereenigd met wat de Heer Van der Feltz zeide over schrapping van de herhaling „ten algemeenen nutte", maar spreker oordeelt dat dit beslist moet blijven staan, met het oog op hetgeen volgt.

De Voorzitter gevoelt eene neiging om het met den Heer Röell eens te zijn; in technischen zin heeft men hier alleen te maken met het rechtsinstituut „onteigening ten algemeenen nutte", doch met andere soorten van eigendomsberooving laat dit artikel zich niet in. Wat betreft de beste redactie ten opzichte van de onteigening par zône, dit is quaestieus, maar spreker gelooft, dat in het voorstel van den Heer Reekers een invite ligt tot onteigening par zône, terwijl de Subcommissie dat instituut alleen toelaat met een wenk tot voorzichtig gebruik. Daarom valt daarvoor meer te zeggen.

NL-HaNA, Staatscie. Grondwetswijziging, 2.04.53.09, inv.nr. 2

Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, Grondwetscommissies 1883-1983
1910 Commissie-Th. Heemskerk, notulen, plenair, 1911-11-21

De Heer VAN IDSINGA zal stemmen vóór het eerste deel van het voorstel van den Heer REEKERS; de quaestie omtrent „de" is hem onverschillig.

De Heer REEKERS wijst op zijne aanhaling, in de Nota, van de meening van THORBECKE, die „de" ook onverschillig acht, maar de Subcommissie heeft het er opzettelijk uitgelaten. Wat de Subcommissie wil, nl. „onteigening par zône" dient men dan ronduit op te nemen in de Grondwet, zooals in sprekers redactie, maar men moet geen raadsels in de Grondwet zetten, zooals de Subcommissie doet, door eene willekeurige beteekenis te geven aan de weglating van het woordje „de". Het verband tusschen de verklaring van algemeen nut en de te onteigenen perceelen moet behouden blijven.

De Heer RÖELL merkt nog op, dat de redactie der Subcommissie in hoofdzaak gelijk is aan die van de Commissie van 1905. Overigens blijft spreker bij zijne meening, dat de woorden: „onteigening ten algemeenen nutte" bij elkander behooren, omdat de Grondwet wel een bepaald instituut kan vestigen — „*de* onteigening ten algemeenen nutte" —, waarvoor zij zekere regelen stelt, doch niet, zooals in het voorstel van den Heer REEKERS, kan verklaren, dat er geene „onteigening" kan plaats hebben dan ten algemeenen nutte, terwijl b. v. de verbeurdverklaring volgens art. 33 en vlg. van het Strafwetboek revera wèl tot onteigening leidt.

De VOORZITTER wil eerst doen stemmen over het eerste lid en daarna over het tweede lid van het voorstel van den Heer REEKERS. Is dat voorstel verworpen, dan kan men stemmen over het behoud van het woord „de".

Die laatste stemming acht men echter van verschillende zijden overbodig.

De Heer VAN IDSINGA vraagt nog aan den Heer RÖELL, of dan „onteigening" op zichzelf ook niet reeds eene technische uitdrukking is?

De Heer RÖELL gelooft, dat verbeurdverklaring en executie ook onteigening uitmaken.

Thans komt in stemming het eerste lid van het voorstel van den Heer REEKERS. Het wordt verworpen met 12 stemmen tegen, en 4 vóór.

Tegen stemden de Heeren: RÖELL, VAN DOORN, DRUCKER, VAN DER FELTZ, KUYPER, CORT VAN DER LINDEN, LOEFF, VAN LYNDEN VAN SANDENBURG, OPPENHEIM, TROELSTRA, VAN DE VELDE en de VOORZITTER.

Vóór stemden de Heeren: VAN IDSINGA, DE SAVORNIN LOHMAN, VAN NISPEN TOT SEVENAER en REEKERS.

Het tweede lid van dat voorstel, in stemming gebracht, wordt verworpen met 13 stemmen tegen, en 3 vóór.

Tegen stemden de Heeren: RÖELL, VAN DOORN, DRUCKER, VAN DER FELTZ, VAN IDSINGA, KUYPER, CORT VAN DER LINDEN, LOEFF, VAN LYNDEN VAN SANDENBURG, OPPENHEIM, TROELSTRA, VAN DE VELDE en de VOORZITTER.

Vóór stemden de Heeren: DE SAVORNIN LOHMAN, VAN NISPEN TOT SEVENAER en REEKERS.

Hierop wordt art. 151 in de redactie van de Subcommissie zonder stemming aangenomen.

Art. 152 wordt in de lezing der Subcommissie goedgekeurd. Artikel 152.

De Heer DRUCKER meent, dat het voorgestelde tweede lid van art. 153 eene tegemoetkoming is aan het bezwaar van het bestaande artikel, hetwelk in den weg staat aan het instellen van bijzondere rechtscolleges, zooals b.v. recht- Artikel 153.

NL-HaNA, Staatscie. Grondwetswijziging, 2.04.53.09, inv.nr. 2

Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, Grondwetscommissies 1883-1983
1910 Commissie-Th. Heemskerk, notulen, plenair, 1911-11-21

banken voor arbeidsgeschillen. Die tegemoetkoming beantwoordt echter naar sprekers meening niet aan haar doel. Hij zal niet de wenschelijkheid dier colleges hier bespreken, maar hunne eventueele samenstelling. In alle landen, waar zij bestaan, worden de leden er van aangewezen door keuze uit de kringen der belanghebbenden. Het gaat daar goed, juist omdat de belanghebbende kringen, door die wijze van samenstelling, er vertrouwen in hebben. Niet alleen dat de voorgestelde redactie daar geen rekening mede houdt, zoodat zij geene bevrediging geven zal, maar men zal het nadeel hebben, dat de leden geen juristen zijn en het voordeel derven menschen te hebben tot de kringen der belanghebbenden behoorende, omdat, wanneer de leden eenige jaren in zoo'n college zitting hebben, zij wel half geleerde rechters worden, maar de voeling met hun kring hebben verloren.

Daarom stelt spreker voor, de benoeming door den Koning er uit te lichten en hiervoor in de plaats te lezen: „personen niet tot die macht behoorende."

De Heer Van Doorn meent, dat het 't verkieslijkst ware, indien de Grondwet voorschrijft, dat *alle* twistgedingen door een onafhankelijken rechter beslist worden; men kan dan al het andere, speciaal de regeling der absolute competentie, overlaten aan de wet. Eene onderscheiding als thans wordt voorgesteld in de artt. 153 en 154 is dan geheel onnoodig.

De drang naar de administratieve rechtspraak is naar sprekers meening gekomen door de gevallen, waarin de burgerlijke rechter zich onbevoegd verklaarde; er was dan voor de rechtzoekenden geen college, dat hun recht kon verschaffen. Men kreeg dan telkens het gevoel, dat het noodig was de bevoegdheid van den burgerlijken rechter uit te breiden, maar ook besefte men, dat er onderwerpen zijn, die uit zichzelf niet bij den burgerlijken rechter hooren, en evenmin bij de administratie, als zijnde rechter in eigen zaak, maar bij eenen onafhankelijken administratieven rechter.

En wat doet men nu? Men geeft aan den administratieven rechter stof, die men aan den burgerlijken rechter heeft ontrokken. Is er soms geen stof genoeg voor den administratieven rechter? Welke is de reden van de beperking van de bevoegdheid van den burgerlijken rechter? Deze kan zijn, dat men aanneemt, dat de burgerlijke rechter is getreden buiten zijn terrein en men hem weder daarop terugdringen moet. Maar dit is blijkbaar niet het motief van de Subcommissie, evenmin van het ontwerp-Loeff, wat is dan de reden? Buys geeft het wel op als motief; hij voegt er nog aan toe, dat de burgerlijke rechter wegens het gemis aan administratiefrechtelijke kennis tot het zuivere privaatrecht teruggebracht moet worden.

Eene tweede bedenking heeft spreker: is onder burgerlijk recht begrepen handelsrecht? art. 150 der Grondwet noemt ze beide naast elkaar. Maar aangenomen, dat het handelsrecht er wel onder hoort, waarom is de burgerlijke rechter dan wel in staat het handelsrecht toe te passen, maar niet het publiekrecht; terwijl beiden toch eene afzonderlijke leiding en studie vereischen? Spreker vindt het quaestieus of het handelsrecht onder het voorgestelde art. 153 zal vallen; in het tegenwoordige art. 153 spreekt men van schuldvorderingen, en handelsrechtelijke vorderingen zijn om te zeggen nooit anders dan *schuld*vorderingen, dus uit dien hoofde al volgde, dat art. 153 ook handelsrecht bevatte: maar de voorgestelde redactie spreekt slechts van burgerrechtelijke twistgedingen.

Nog eene vraag. Wat zijn burgerrechtelijke twistgedingen: alleen het privaatrecht betreffend, dus niet als er een punt van publiek recht ter sprake komt? Maar dat laatste is nooit van te voren te bepalen. Zal, wanneer blijkt, dat er een punt van publiek recht ter sprake komt, de burgerlijke rechter zich onbevoegd moeten verklaren? Het loopt zoo door een, dat men geene strenge scheiding kan doorvoeren. En omgekeerd. Wanneer men eene actie uit onrechtmatige daad bij den publieken rechter aanhangig maakt en deze inderdaad uitmaakt, dat er eene onrechtmatige daad is gepleegd, wat moet er dan gebeuren? Waar is het gevolg er van geregeld? slechts in het Burgerlijk

NL-HaNA, Staatscie. Grondwetswijziging, 2.04.53.09, inv.nr. 2

Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, Grondwetscommissies 1883-1983
1910 Commissie-Th. Heemskerk, notulen, plenair, 1911-11-21

Wetboek. Moet dan de administratieve rechter plotseling wel burgerlijk recht gaan toepassen? Maar waarom heeft de administratieve rechter wel verstand van burgerlijk recht en omgekeerd de burgerlijke rechter geen verstand van administratief recht?

Spreker meent derhalve, dat het de voorkeur verdient den burgerlijken rechter niet af te dringen van het terrein der publiekrechtelijke geschillen, behalve natuurlijk voor die publiekrechtelijke geschillen, welke niet te brengen zijn onder den vorm van een rechtsgeding.

Spreker herhaalt het nog eens: even goed als een rechter zich in een bepaald onderwerp van het burgerlijk of handelsrecht moet en kan inwerken, kan hij dit ook doen ten opzichte van het administratief recht.

De Heer De Savornin Lohman vraagt, of met de toegevoegden bedoeld zijn rechters of slechts assessoren. Zijn zij rechters, dan behoeven zij in deze alinea ook niet afzonderlijk te worden genoemd; door deze tweede alinea ontstaat de mogelijkheid, dat voor bepaalde categorieën van zaken de Kroon personen toevoegt om uit te voeren wat zij wil. Tegelijk vervalt daardoor de beteekenis van het eerste lid, immers het tweede lid omvat *dezelfde* rechtsgedingen als het eerste lid.

Spreker had gedacht, dat met het tweede lid bedoeld was handelskamers aan rechtbanken toe te voegen, maar die kamers moeten toch ook bestaan uit voor vast aangestelde personen.

Wil men personen toevoegen, aan de bestaande kamers, of aan eenen rechter, laat men dan assessoren benoemen, geen rechters; personen die voorlichten, niet beslissen.

Het is principieel geheel verkeerd, dat de belanghebbenden het recht zouden hebben om personen te benoemen die over hunne belangen jugeeren zullen. Is dat de bedoeling van deze alinea, dan is spreker er sterk tegen.

De Heer Van Doorn heeft gezegd, dat er aan den burgerlijken rechter een gedeelte van zijn gebied wordt afgenomen: dat is niet juist. Men heeft met burgerrechtelijke twistgedingen op het oog de betrekking tusschen de partijen: of de betrekking is van privaatrechtelijken aard of van publiekrechtelijken aard; onder de eerste categorie blijven de twistgedingen over handelsrecht. En in art. 154 staat de rechterlijke macht of eene andere macht; men laat het daar in het midden; dus ook hier kan men niet zeggen, dat een deel van het terrein aan de rechterlijke macht ontnomen wordt.

Spreker besluit met nogmaals zijn twijfel uit te drukken, of niet met het tweede lid van art. 153 het eerste lid van dat artikel wordt geëscamoteerd.

De Heer Troelstra is van oordeel, dat eene wijziging in den geest als de Subcommissie voorstelt, ligt in de lijn van de ontwikkeling van wetgeving en rechtspraak. Het leekenelement in de rechtspraak bleek in het buitenland goed te voldoen, en invoering daarvan ook bij ons, is dus niets nieuws. Spreker kan zich dus vereenigen met de bedoeling van de Subcommissie, en wil zich ook aansluiten bij de opmerking van den Heer Drucker omtrent de benoeming van die leeken-rechters. Waar de Heer De Savornin Lohman zich kant tegen opneming van „belanghebbenden", kan spreker niet met hem medegaan, want zij zijn geen „belanghebbenden", gekozen door de partijen, maar zij vormen een deskundig element in die colleges ten aanzien van de quaesties waar het hier om gaat bij het proces. In verwijderd verband zou men hier kunnen denken aan den regel, dat pairs over huns gelijken oordeelen, waartegen de Heer De Savornin Lohman wel geen bezwaar zal maken.

De Heer De Savornin Lohman acht dat integendeel zeer verkeerd; die rechtspraak gold niet burgerlijke rechtsquaestiën en is bovendien reeds lang afgeschaft.

De Heer Troelstra zegt, dat eene andere vraag is, of de Subcommissie de zaak wel goed heeft geregeld. De woorden

NL-HaNA, Staatscie. Grondwetswijziging, 2.04.53.09, inv.nr. 2

Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, Grondwetscommissies 1883-1983
1910 Commissie-Th. Heemskerk, notulen, plenair, 1911-11-21

„bij uitsluiting" zijn in het bestaande art. 153 op hunne plaats, maar nu men er het tweede lid aan toevoegt, dienen zij te vervallen. Ook vreest spreker, dat men hier een weinig in de war komt met de beteekenis van „Rechterlijke Macht". In het tegenwoordige artikel 154 wordt gesproken van „den gewonen regter", terwijl in het voorstel der Subcommissie daarvoor in de plaats wordt gesteld „Rechterlijke Macht" tegenover „eene zelfstandige macht met administratieve rechtspraak belast". Als men dus die terminologie verscherpt, dan passen daarbij niet hetgeen spreker zou willen noemen de „gemengde colleges" van art. 153. Hierin zoekt spreker dan ook de reden, waarom de Subcommissie voorstelde de benoeming te doen geschieden door den Koning. Spreker voelt wel voor het woord „toegevoegd", maar wil de Subcommissie die leeken rekenen tot de Rechterlijke Macht, dan moest zij zich houden aan art. 166 (oud); teneinde nu dat nieuwe element te kunnen opnemen, heeft de Subcommissie gezegd, dat die personen wel aan de Rechterlijke Macht moeten worden „toegevoegd", maar dat zij er niet toe behooren.

De Heer Drucker merkt op, dat zij anders voor het leven zouden moeten worden aangesteld.

De Heer Troelstra, vervolgend, vraagt, of hunne positie in de colleges eene andere is dan die van de leden van de Rechterlijke Macht? Neen, zegt spreker. Derhalve worden zij wel *in de Rechterlijke Macht ingevoegd, maar om nu aan* enkele moeilijkheden te ontkomen, zegt de Subcommissie, dat zij er niet toe behooren. Beter ware daarom die gemengde colleges niet in art. 153 op te nemen, en er eene geheel afzonderlijke regeling voor te maken.

De Heer Oppenheim wenscht naar aanleiding van de rede van den Heer Van Doorn iets in het midden te brengen, omdat hij morgen niet aanwezig kan zijn. Eenige interrupties, die spreker tijdens die rede uitte, wil hij nader toelichten. Voorop stelt spreker, dat wat de Subcommissie voorstelt, is het uitvloeisel van hetgeen vroeger in pleno besloten is; zij heeft niets nieuws ingevoerd. Nu heeft de Heer Van Doorn op de artt. 153 en 154 eene critiek uitgeoefend, die eigenlijk *geene critiek* was. *Die spreker vroeg, waarom er eigenlijk* administratieve rechtspraak is ingevoerd? Deze staat echter sinds 1887 vast, althans in de Grondwet. De Heer Van Doorn voerde aan, dat die administratieve rechtspraak is opgekomen, omdat de burgerlijke rechter zich zoo dikwijls onbevoegd verklaarde. Spreker ontkent dat; de reden was, omdat men inzag, dat de burger recht moest kunnen vinden *ook* tegenover de administratie, en niet rechteloos moest blijven staan vooral tegenover de lagere organen van bestuur.

Daarna heeft de Heer Van Doorn het eerste lid van art. 153 onder handen genomen, doch de Heer De Savornin Lohman heeft hem reeds afdoende weêrlegd. De Heer Van Doorn haalde Buys aan, om te betoogen, dat men toch den burgerlijken rechter niet van zijn terrein moest dringen, maar spreker herinnert aan de verklaring van Buys in de Juristenvergadering van 1891, dat hij alleen verlangde, in administratiefrechtelijke twistgedingen een *rechter*; wie, dat was hem onverschillig. De Subcommissie wil den burgerlijken rechter niet van zijn terrein verdringen, wat blijkt, als men, gelijk de Heer De Savornin Lohman reeds aantoonde, de artt. 153 en 154 *tezamen* beschouwt; zij verdeelen het rechtsgebied in twee groote deelen: het privaat en het publiek recht. Nu heeft de Subcommissie art. 153 alleen geïnterpreteerd, en er hetzelfde in gelezen als er thans reeds in staat, doch in minder goede bewoordingen. Dat de Hooge Raad zich bemoeit ook met andere zaken dan van burgerrechtelijken aard, is sinds 1902 het geval; daarom deed de Subcommissie duidelijk uitkomen, dat het burgerlijk recht, bij uitsluiting van elke andere macht, behoort aan de rechterlijke macht. Zij keert dus terug tot de interpretatie van vóór 1902, maar beperkt het terrein van den burgerlijken rechter niet.

NL-HaNA, Staatscie. Grondwetswijziging, 2.04.53.09, inv.nr. 2

Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, Grondwetscommissies 1883-1983
1910 Commissie-Th. Heemskerk, notulen, plenair, 1911-11-21

Vervolgens zeide de Heer VAN DOORN, dat er naast het burgerlijk recht ook is het handelsrecht; maar spreker wijst op het streven onder hen, die op dit gebied bij uitstek bevoegd zijn, om het onderscheid daartusschen uit te wisschen. Spreker had zich kunnen voorstellen, dat de Heer VAN DOORN zich hierbij had gericht tegen art. 150, maar niet tegen art. 153.

Ook vroeg de Heer VAN DOORN nog: wat zijn burgerrechtelijke twistgedingen, en wat zal de administratieve rechter doen, als hij te maken krijgt met burgerlijk recht? Daarin zal moeten worden voorzien door schorsing der behandeling op voorbeeld van art. 6 van het Wetboek van Strafvordering, of wel, wat nog verstandiger zou zijn, door te bepalen, dat, waar die gemengde quaesties zich voordoen, de rechter, die de hoofdzaak beslist, ook competent zal zijn voor de bijzaak. En wat betreft de vraag: wat is een privaatrechtelijk twistgeding, antwoordt spreker: dat, waarvan het fundament ligt in het burgerlijk recht.

Een ander punt, dat de Heer VAN DOORN ter sprake bracht, is de condictio indebiti en de actie tot vergoeding van schade wegens onrechtmatige daad. Die spreker vroeg of deze quaesties nog komen bij den burgerlijken rechter? Volgens de Memorie van Toelichting op de Ontwerpen voor de Administratieve Rechtspraak komt de condictio indebiti niet meer bij den Hoogen Raad, tenzij zij hem krachtens art. 154 zal zijn opgedragen; zij is dus niet per se onttrokken aan den burgerlijken rechter. Hoe met de onrechtmatige daad? Voor een klein deel wordt de quaestie geregeld in het Wetboek van Administratieve Rechtsvordering, maar er zal moeten komen een administratiefrechtelijk art. 1401. Dit is geen privaatrechtelijk gevolg van een publiekrechtelijk geschil, evenmin als bij de concessie; THORBECKE stond nog op dat standpunt, maar het is sedert verlaten. Als sequeel van de hoofdzaak zal de administratieve rechter ook dit privaatrechtelijk gevolg hebben te beslissen.

Spreker besluit met te verklaren, dat de critiek van den Heer VAN DOORN op art. 153, eerste lid, en art. 154 niet gerechtvaardigd is; de Subcommissie deed niets dan de bestaande bepalingen interpreteeren.

De VOORZITTER wenscht in verband met de opmerking van den Heer OPPENHEIM, dat reeds in eerste lezing over deze punten is beslist, er op te wijzen, dat de Heer VAN DOORN op het voorstel der Subcommissie wel critiek kan uitoefenen, en ook zelf een voorstel kan indienen, maar dat het niet wenschelijk is, dat de beraadslagingen zóó uitgebreid worden, dat er een geleerd colloquium het gevolg van is.

De Heer VAN IDSINGA is het niet eens met de bewering van den Heer OPPENHEIM, als zou hetgeen de Subcommissie in art. 153 voorstelt, hetzelfde zijn, als reeds thans in dat artikel is gelegen. Zoodanige tegenspraak vindt men trouwens ook op bladz. 11 van het Rapport der Subcommissie. Naar sprekers meening heeft de Hooge Raad sinds 1902 de historisch juiste interpretatie gegeven. Het bezwaar van den Heer VAN DOORN is in den grond der zaak dit, dat die ruime interpretatie bij het nieuwe art. 153 verloren gaat, hoewel de wetgever krachtens art. 154 de bevoegdheid van den Hoogen Raad weêr kan uitbreiden. De Heer VAN DOORN wenscht echter, dat die ruime competentie in *art. 153 zelf imperatief* imperatief wordt voorgeschreven. Spreker geeft daarom den Heer VAN DOORN in overweging eene redactie in dien zin te ontwerpen, dan zal hij daar vóór stemmen.

De Heer LOEFF zegt, dat men in de Subcommissie de jurisprudentie van den Hoogen Raad heeft terzijde gelaten. Tegenover de meening van den Heer VAN IDSINGA, dat die interpretatie historisch juist is, zou spreker eene andere, zijns inziens historisch juiste interpretatie willen stellen. 's Hoogen Raads jurisprudentie is z. i. veeleer te verklaren uit zijnen practischen zin, om te zorgen dat er een rechter is.

De Heer OPPENHEIM merkt op, dat die jurisprudentie steunt op art. 2 der Rechterlijke Organisatie juncto art. 165 der

NL-HaNA, Staatscie. Grondwetswijziging, 2.04.53.09, inv.nr. 2

Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, Grondwetscommissies 1883-1983
1910 Commissie-Th. Heemskerk, notulen, plenair, 1911-11-21

Grondwet van 1815, en inderdaad liet de Grondwet van 1815 ruimte voor twijfel.

De Heer VAN IDSINGA kan niet aannemen, dat de Hooge Raad niet op grond van de wet, maar ter wille van eenig practisch nut, zou jugeeren. Overigens heeft spreker slechts willen voorkomen, dat uit deze notulen de gevolgtrekking gemaakt werd, dat men het als eene uitgemaakte zaak beschouwt, dat slechts zoogenaamde privaatrechtelijke geschillen aan de rechterlijke macht zijn onderworpen. Spreker zou des noods in de Grondwet uitdrukkelijk willen opnemen, dat de uitgebreide competentie van de rechterlijke macht behouden blijft, omdat hij vooruitziet, dat de wet van art. 154 nog voor eerst niet tot stand komen zal.

De Heer TROELSTRA stelt voor om inplaats van het tweede lid van art. 153 een art. 153 *bis* in te voegen luidende:

„De wet kan bepalen, dat voor de kennisneming van door haar aan te wijzen burgerrechtelijke twistgedingen bijzondere rechterlijke colleges zullen worden ingesteld, waarvan de samenstelling en wijze van werken, evenals de wijze van benoeming en ontslag der leden door haar worden geregeld".

De Heer KUYPER zou aan de Subcommissie willen vragen, of de aangevulde colleges soorten van twistgedingen te berechten zullen krijgen, of dat telkens voor een bepaald twistgeding, dat daarvoor in de termen valt, eene toevoeging zal plaats vinden: b.v. bij ingewikkelde kerkelijkrechtelijke quaesties; dat ware duidelijk in het artikel te formuleeren.

De Heer RÖELL vraagt, of het de bedoeling is van den Heer KUYPER, dat de wetgever aparte colleges schept voor b.v. ingewikkelde quaesties van kerkelijk recht?

De Heer KUYPER bedoelt, dat de wet de faculteit moet geven om incidenteel zoo'n toevoeging te doen plaats vinden, wanneer zich een dergelijk geding voordoet.

De vergadering wordt hierop door den VOORZITTER verdaagd tot den volgenden dag om 11 uur.

Goedgekeurd in de vergadering van 22 April 1912.

De Voorzitter,

(get.) HEEMSKERK.

NL-HaNA, Staatscie. Grondwetswijziging, 2.04.53.09, inv.nr. 2